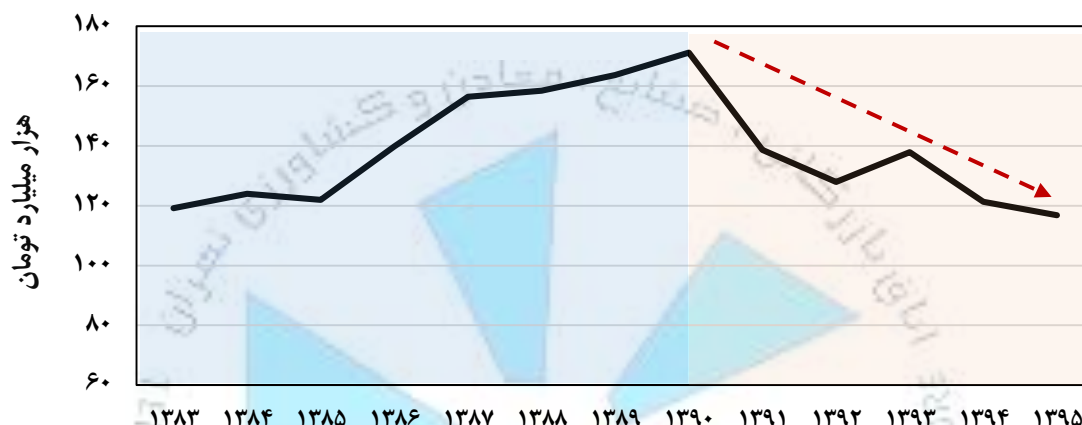

نزوم توجه به سرمایه گذاری برای گذر به سمت رشد پایدار

سرمایه گذاری یکی از اجزاء مهم تابع تولید و از ضروریات اساسی در پیشرفت اقتصادی در کشورها محسوب می شود. میزان تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰) در سال ۱۳۹۵ به رقم ۱۱۷ هزار میلیارد تومان رسیده که نسبت به سال ۱۳۹۴ حدود ۳,۷ درصد کاهش یافته است. علی رغم اهمیت سرمایه گذاری در تولید ناخالص داخلی، روند این متغیر از سال ۱۳۹۰ به بعد نزولی بوده است (شکل ۱).

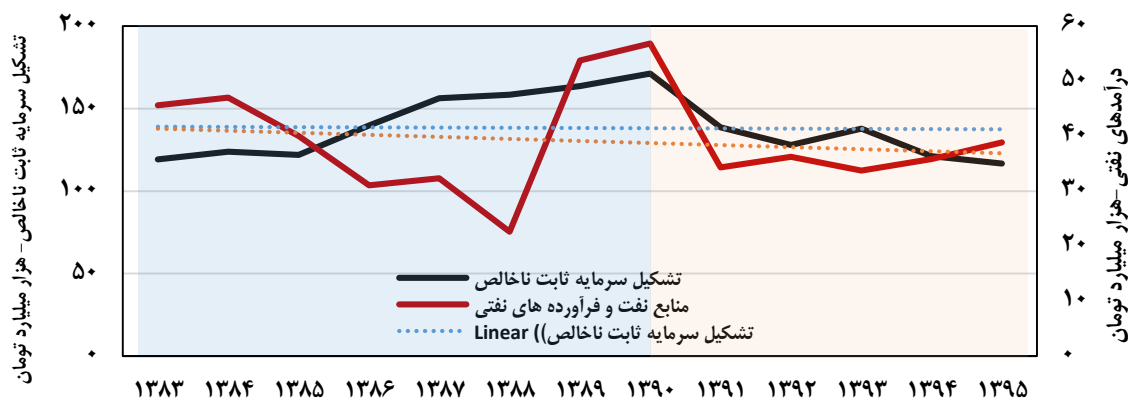
شکل ۱: تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰) بین سال های ۱۳۸۳-۱۳۹۵.

منبع داده ها: بانک مرکزی

بررسی روند سرمایه گذاری در ایران نشان می دهد که همبستگی شدیدی میان درآمدهای نفتی و سرمایه گذاری وجود دارد. به طوری که با افزایش قیمت نفت، درآمدهای ناشی از فروش نفت به اقتصاد تزریق شده و به طور معمول بلافاصله یا با چند دوره تاخیر تبدیل به سرمایه گذاری می شود. این وابستگی باعث شده که این متغیر در ایران نوسانات زیادی داشته باشد. از این رو می توان گفت تحریم خرید نفت از سال ۱۳۹۱ و کاهش قیمت نفت (در سال ۱۳۹۴) یکی از دلایل اصلی کاهش روند سرمایه گذاری بوده است.

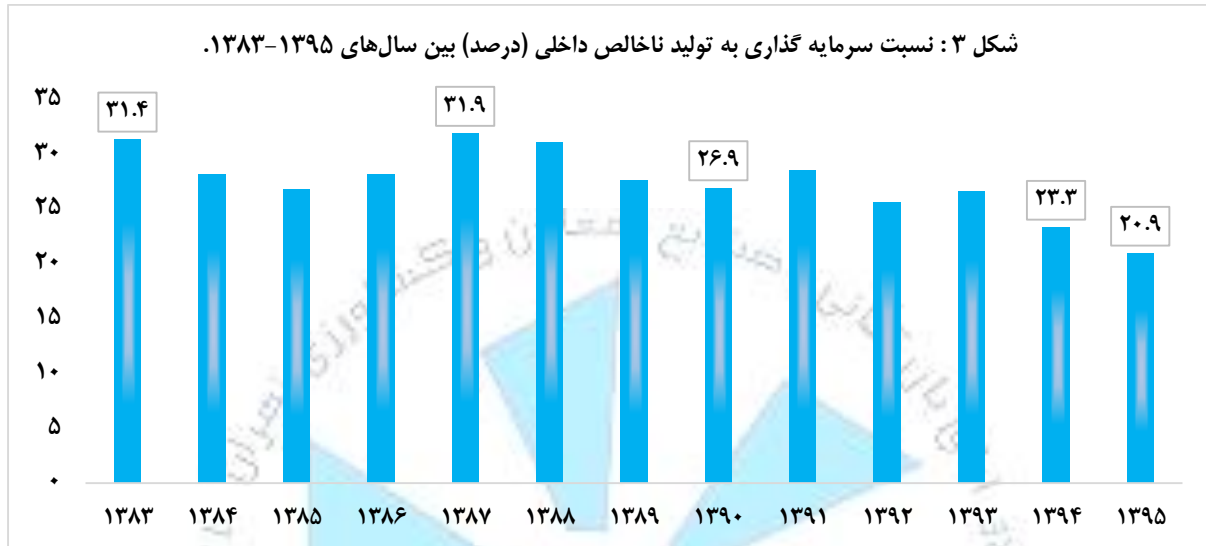
شکل ۲: مقایسه روند تشکیل سرمایه ثابت ناخالص و درآمدهای نفت و فرآورده های نفتی بین سال های ۱۳۸۳-۱۳۹۵ (به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰).

منبع داده ها: بانک مرکزی

نسبت سرمایه‌گذاری به تولید ناخالص داخلی

از آنجا که حجم اقتصادها با یکدیگر متفاوت است، میزان مطلق سرمایه‌گذاری در کشورهای مختلف را نمی‌توان با یکدیگر مقایسه کرد، اما نسبت سرمایه‌گذاری به تولید ناخالص داخلی امکان مقایسه را فراهم می‌آورد. این نسبت در کشور برای سال ۱۳۹۵ حدود ۲۱ درصد بوده که کمترین مقدار در ۱۲ سال اخیر است.

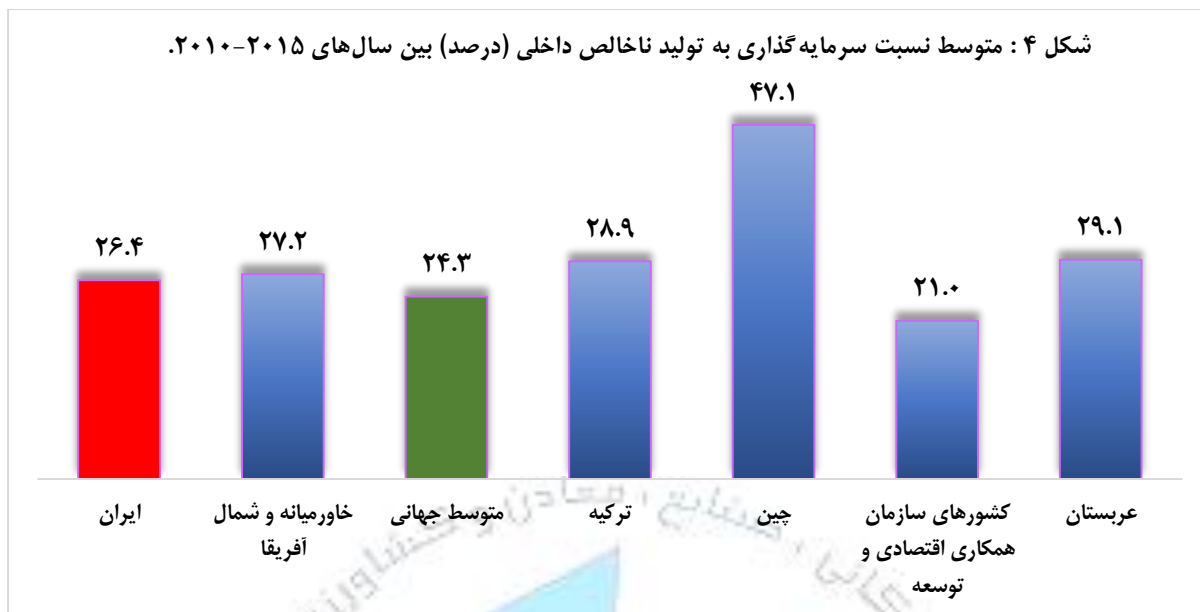

منبع: بانک مرکزی.

معمولاً این نسبت برای کشورهایی که رشد اقتصادی بالایی را تجربه کرده‌اند، بالا بوده است. به عنوان مثال در کشور چین که طی سال‌های اخیر رشد فزاینده‌ای را تجربه کرده است، حدود ۴۷ درصد از تولید ناخالص داخلی به سرمایه‌گذاری اختصاص یافته است (شکل ۴).

متوسط نسبت سرمایه‌گذاری به تولید ناخالص داخلی ایران بین سال‌های ۲۰۱۰-۲۰۱۵ حدود ۲۶,۴ درصد بوده است. این مقدار سرمایه‌گذاری بیش از میانگین جهانی و کشورهای سازمان همکاری اقتصادی و توسعه است. این میزان سرمایه‌گذاری نسبت به سایر کشورها نرخ رشد اقتصادی اندکی را برای کشور به ارمغان آورده که نشان دهنده عدم بهره‌وری و کارایی پایین سرمایه‌گذاری در کشور است.

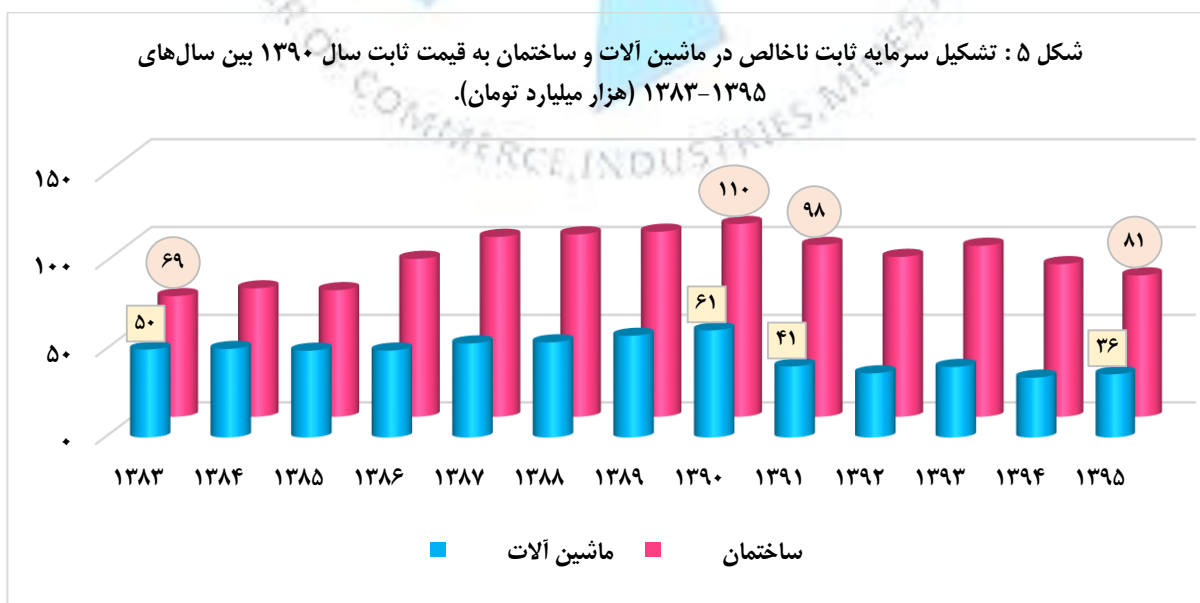
معاونت بررسی های اقتصادی

منبع: بانک جهانی، بانک مرکزی.

سرمایه گذاری در ساختمان و ماشین آلات

سرمایه گذاری به دو قسمت سرمایه گذاری در ساختمان و سرمایه گذاری در ماشین آلات و لوازم کسب و کار تقسیم می شود. در سال ۱۳۹۵ میزان تشکیل سرمایه ثابت ناخالص بخش ساختمان به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰ حدود ۸۱ هزار میلیارد تومان و در بخش ماشین آلات و لوازم کسب و کار حدود ۳۶ هزار میلیارد تومان بوده است. بنابراین نسبت سرمایه گذاری ساختمان به ماشین آلات در این سال ۲,۲ بوده، در حالی که این نسبت در سال ۱۳۸۳ حدود ۱,۴ بوده است. بنابراین طی سال های بین ۱۳۸۳-۱۳۹۵ حدود ۱۲ هزار میلیارد تومان به سرمایه گذاری در بخش ساختمان افزوده شده ولی ۱۴ هزار میلیارد تومان از سرمایه گذاری در بخش ماشین آلات و لوازم کسب و کار کاسته شده است.

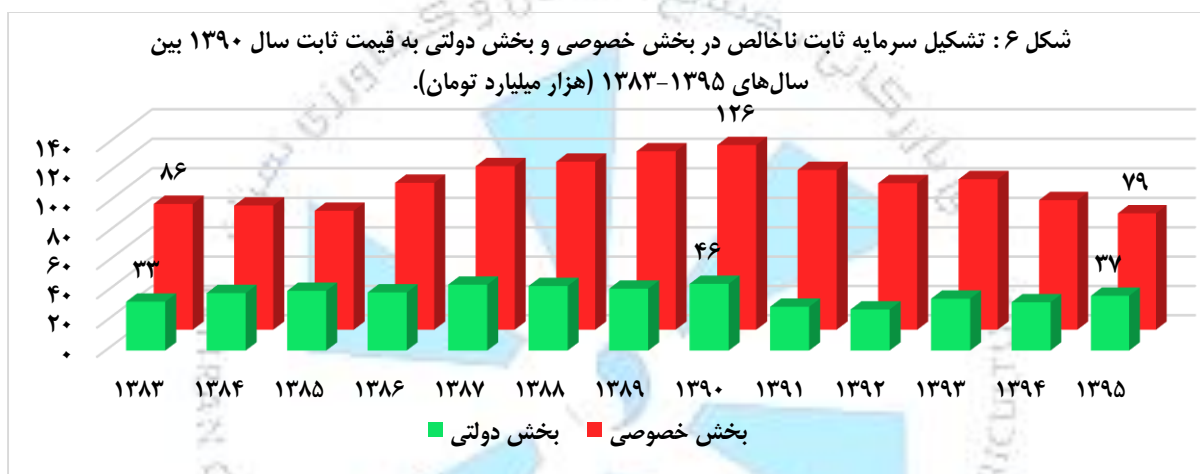

منبع: بانک مرکزی.

سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و بخش دولتی

سرمایه‌گذاری را همچنین می‌توان به دو بخش خصوصی و دولتی تقسیم کرد. در سال ۱۳۹۵ حدود ۷۹ هزار میلیارد تومان سرمایه‌گذاری در بخش خصوصی و ۳۷ هزار میلیارد تومان سرمایه‌گذاری در بخش دولتی ایجاد شده است. طی دوره ۱۳۸۳-۱۳۹۵ به طور متوسط حدود ۷۳ درصد از سرمایه‌گذاری‌ها در بخش خصوصی و ۲۷ درصد در بخش دولتی صورت گرفته است.

سرمایه‌گذاری‌های دولتی بیشتر در بخش ساختمان صورت می‌گیرد و در قالب اجرای طرح‌های عمرانی است. به طور مثال در سال ۱۳۹۵ بیش از ۸۸ درصد از سرمایه‌گذاری‌های دولتی در بخش ساختمان صورت گرفته است. همچنین عمده سرمایه‌گذاری‌های بخش ماشین‌آلات و لوازم کسب و کار در بخش خصوصی صورت می‌گیرد.^۱

منبع: بانک مرکزی.

سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی

متوسط سهم سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی بین سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۹۴ در جدول ۱ نشان داده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود در بخش ساختمان حدود ۸۷,۲ درصد از سرمایه‌گذاری‌ها در بخش خدمات صورت گرفته و در سمت ماشین‌آلات و لوازم کسب و کار عمده سرمایه‌گذاری‌ها در دو بخش خدمات و صنایع و معادن به ترتیب با سهم‌های ۵۳,۴ درصد و ۳۸,۶ درصد صورت گرفته است.

جدول ۱: متوسط سهم سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی (درصد) بین سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۹۴ (به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰)

کل سرمایه‌گذاری	ماشین‌آلات و لوازم کسب و کار	ساختمان	
۴,۲	۴,۹	۳,۹	کشاورزی
۳,۲	۳,۲	۳,۳	نفت و گاز
۱۷,۰	۳۸,۶	۵,۷	صنایع و معادن
۷۵,۵	۵۳,۴	۸۷,۲	خدمات
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	جمع

منبع: بانک مرکزی.

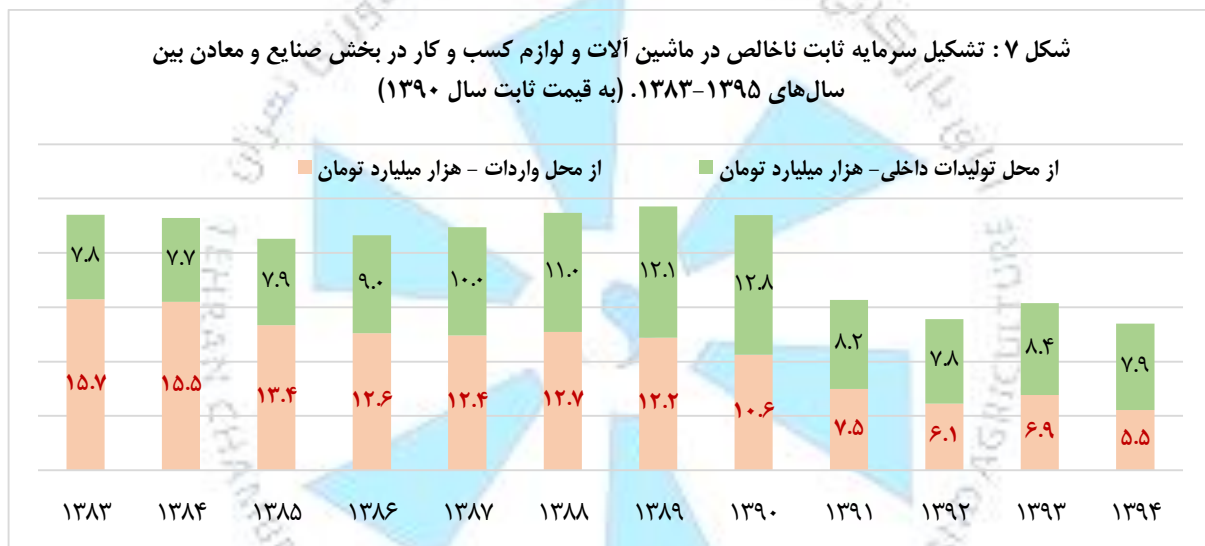
۱. در سال ۱۳۹۵ حدود ۸۸ درصد از سرمایه‌گذاری‌های بخش ماشین‌آلات در بخش خصوصی صورت گرفته است.

معاونت بررسی های اقتصادی

شایان ذکر است که سرمایه‌گذاری در ساختمان از محل منابع داخل کشور انجام می‌شود، اما بخشی از سرمایه‌گذاری در ماشین آلات و لوازم کسب و کار از محل واردات تامین می‌شود.

در سال ۱۳۸۳، ۱۵,۷ هزار میلیارد تومان از تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در ماشین آلات و لوازم کسب و کار در بخش صنایع و معادن از محل واردات و ۷,۸ هزار میلیارد تومان از محل تولید داخل تهیه شده است. این میزان از محل تولیدات داخلی در سال ۱۳۹۴ تغییر محسوسی نداشته اما از سرمایه‌گذاری‌های انجام شده به وسیله واردات ۱۰,۲ هزار میلیارد تومان کاسته شده است.

کاهش بی‌سابقه واردات ماشین آلات و لوازم کسب و کار یکی از دلایل اصلی رکود حاکم بر بخش صنعت طی سال‌های اخیر است، در صورت استمرار این روند، با کاهش واردات ماشین آلات صنعتی، امکان ورود تکنولوژی جدید به بخش صنعت محدود خواهد شد و فرآیند صنعتی شدن را به تعویق خواهد انداخت.

منبع: بانک مرکزی.

در این دوره (۱۳۸۳-۱۳۹۵)، در بخش کشاورزی به طور متوسط حدود ۶۴ درصد از تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در ماشین آلات و لوازم کسب و کار از محل تولیدات داخلی و ۳۶ درصد از محل واردات، در بخش صنایع و معادن حدود ۴۶ درصد از محل تولیدات داخلی و ۵۴ درصد از محل واردات و در بخش خدمات حدود ۷۲ درصد از محل تولیدات داخلی و ۲۸ درصد از محل واردات تامین شده است.

سرمایه‌گذاری لازم برای تحقق رشد ۸ درصدی

مطابق برنامه ششم توسعه میزان سرمایه‌گذاری لازم برای تحقق رشدی ۸ درصدی به طور متوسط سالانه ۲۱,۴ درصد است. این در حالی است که طی چهار دهه گذشته، بالاترین رشد سرمایه‌گذاری حاصل شده در اقتصاد ایران، در سال‌های برنامه سوم اتفاق افتاده که برای دوره پنج ساله به حدود ۱۰ درصد رسیده است. با توجه به اینکه رشد سرمایه‌گذاری با گذشت زمان، دشوارتر می‌شود، تحقق این میزان سرمایه‌گذاری نیاز به عزم جدی برای تغییر وضعیت موجود دارد.

معاونت بررسی های اقتصادی

همچنین برای تحقق این میزان سرمایه‌گذاری در برنامه ششم توسعه قرار است به طور متوسط سالانه حدود ۱۹۵ هزار میلیارد تومان سرمایه خارجی جذب شود^۲. عددی که حتی ده درصد آن نیز در اقتصاد ایران تجربه نشده است.

بنابراین برای تحقق رشد ۸ درصدی، اقتصاد ایران نیازمند یک تحول اساسی در زمینه سرمایه‌گذاری است. به ویژه آنکه تحولات بازار جهانی نفت نیز حاکی از آن است که منابع نفتی نیز کمک چندانی برای دستیابی به اهداف مورد نظر نمی‌کند.

منابع

قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۰-۱۳۹۶).

گزارش حساب‌های ملی بانک مرکزی ج.ا.ا.

نیلی، مسعود و همکاران. "اقتصاد ایران به کدام سو می‌رود؟". انتشارات دنیای اقتصاد. ۱۳۹۵.

تهیه شده توسط پیام نوروزی

تیر ماه ۱۳۹۶